

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
ДЬОМІНОЇ АЛЬОНИ АНАТОЛІЇВНИ
«Соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної
Африки та Близького Сходу»,
яка подана в спеціалізовану вчену раду Д 26.829.01
Національного університету фізичного виховання і спорту України для
захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного
виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – «олімпійський і
професійний спорт»

Актуальність теми. Кандидатська дисертаційна робота Дьоміної Альони Анатоліївни за темою «Соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу», безперечно, є актуальним науковим дослідженням у теорії і практиці міжнародного спортивного руху. Актуальність цього дослідження чітко обґрунтована автором і підтверджується сучасним станом досліджуваної проблеми.

Виникають дискусії відносно розширення жіночої програми Олімпійських ігор та залучення жінок займатися суто чоловічими видами спорту (О. Істягіна-Єлісеєва, 2000; В. Платонов, М. Булатова, О. Космініна 2012-2013 рр.). І незалежно від того, що П'єр де Кубертен та його послідовники активно протидіяли намаганням жінок отримати права на участь в Олімпійських Іграх Міжнародний олімпійський комітет (МОК), Міжнародні спортивні федерації, Міжнародна комісія МОК та Міжнародна федерація спортивної медицини здійснюють політику спрямовану на розвиток жіночого спорту в світі з залученням не тільки країн континентів Європи та Африки, в яких соціальний устрій підтримує жіночий спорт, але й країн Африканського та Азійського континентів, в яких ситуація кардинально інша. Це пов'язано з внутрішніми правами жінок, релігійними та культурними традиціями (S. Chaban, 2011, M. Sulayem, 2013). Найбільш складна ситуація є у регіонах Близького Сходу та Північної Африки, в яких розташована низка держав мусульманського світу.

Це пов'язано з тим, що практично суто чоловічі види спорту в світі практично відсутні. Так, МОК приймає рішення, що програма Олімпійських ігор в Токіо 2020 р. повинна буди збалансована на 50 % гендерної рівності.

Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури та документальних матеріалів свідчить про недостатню участь жінок Близького Сходу та Північної Африки в різних спортивних заходах національного та міжнародного рівня, зокрема в Олімпійських ігор. Для вирішення даної проблеми, з одного боку необхідно впроваджувати накопичувальний досвід інших країн в їх соціальне життя з урахуванням політичних, соціальних, релігійних особливостей, з іншого – більш детально дослідити історичні аспекти розвитку жіночого спорту, визначити основні чинники, що впливають на розвиток і сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу та розробити Стратегію його розвитку в зазначених регіонах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в рамках тем: 1.1 «Історичні, організаційно-методичні та правові засади реалізації олімпійської освіти України» (№ державної реєстрації 0111U001714) «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.»; 1.11 «Олімпійська освіта в системі навчально-виховного процесу підростаючого покоління» (№ державної реєстрації 0115U002373) «Зведеного плану НДР в сфері фізичної культури і спорту на 2015–2017 рр.». Роль автора, як співвиконавця теми, полягало у визначенні соціоісторичних умов розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу і обґрунтуванні та розробці основних положень стратегії розвитку жіночого спорту в досліджуваних регіонах. Окреслені положення використано також для удосконалення діяльності регіональних центрів олімпійських досліджень та освіти в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення дисертації та висновки достатньою мірою обґрунтовані теоретичними і експериментальними даними, відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження.

Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується:

- необхідною тривалістю дослідження (протягом 5 років);
- достатнім обсягом респондентів жіночої і чоловічої статі віком 18-65 років, які проживають у місцевому (n = 203) та сільському (n = 197) регіоні;
- достатньою кількістю та статусом експертів (n=32 особи, представники НОК та органів державного управління спортом, члени королівських сімей, голови благодійних фондів з боротьби за права жінок і представниці спортивної преси);
- змістовним наповненням та коректністю поставлених питань в анкеті (27 питань, що умовно сформовані в три блоки);
- використанням методу експертних оцінок з визначенням узгодженості думки експертів за допомогою коефіцієнта конкордації (W).

Мета дослідження – здійснити аналіз сучасного стану жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу та обґрунтувати і розробити основні положення стратегії його розвитку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичний розвиток й сучасний стан феміністського руху в світі та його прояв в спорті на основі наукового опрацювання фахової літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет.
2. Дослідити соціоісторичні особливості та умови формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.
3. Виявити та систематизувати чинники, що вплинули на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.
4. Розробити основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в країнах досліджуваного регіону і визначити особливості та перспективи її реалізації.

Об'єкт дослідження – розвиток жіночого спорту в країнах Північної

Африки та Близького Сходу.

Предмет дослідження – соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, фактори, що вплинули на його розвиток і участь жінок у найбільших міжнародних змаганнях.

Методи дослідження. Аналіз й узагальнення спеціальної літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет проводився з метою визначення актуальності дослідження, наукового обґрунтування об'єкту та предмету дослідження, узагальнення сучасного практичного досвіду, визначення і конкретизування мети, завдання і спрямованість дослідження, розробки основних положень та зміст Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Історико-логічний метод дав змогу проаналізувати історичні особливості формування та розвитку жіночого спорту в світі в цілому та країнах Північної Африки та Близького Сходу зокрема.

Компаративний аналіз як метод наукового дослідження використовувався для вивчення історичного розвитку й сучасного стану феміністського руху в світі та його проявів у спорті, порівняння та зіставлення, визначення особливостей, розвитку жіночого спорту в різних країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Один з основних методів було анкетування, яке проводилось з метою оцінювання думки респондентів (місцевого та сільського населення) щодо проблем жіночого спорту у вище зазначених регіонах.

З метою вивчення впливу соціального середовища на систему жіночого спорту та його перспективи розвитку в даних регіонах було проведено опитування групи експертів, безпосередньо представників НОК країн ОАЕ, Іраку, Бахрейну, Мавританії, Лівії, генеральних секретарів НОК Сирії, Йорданії, Кувейту, Алжиру, Єгипту, членів королівських сімей, представників органів державного управління спортом, голів благодійних фондів з боротьби за права жінок і представниць спортивної преси країн Північної Африки й Близького Сходу.

З метою систематизації чинників, що вплинули на розвиток жіночого спорту у світі й країнах Північної Африки й Близького Сходу, обґрунтування та розробки основних положень Стратегії розвитку жіночого спорту в досліджуваних регіонах використовувався метод системного аналізу.

Дисертаційне дослідження передбачало аналіз вибіркового сукупностей та застосування методів математичної статистики. Статистична обробка результатів дисертаційного дослідження здійснювалася з використанням загальноприйнятих методів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що:

- вперше визначено соціоісторичні передумови формування та розвитку жіночого спорту, систематизовано та охарактеризовано основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу;

- вперше теоретично обґрунтовано та розроблено основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького

Сходу, що включає п'ять взаємопов'язаних блоків: інформаційно-пропагандистський, матеріально-технічний, освітній, нормативно-правовий, науково-практичний;

- розкрито громадську думку населення різних країн Північної Африки і Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі та визначено найважливіші засоби впливу на неї, серед яких найсуттєвіші: заохочення жінок до активної участі в міжнародному спортивному русі, впровадження стипендіальних програм для спортсменок, пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок в закладах освіти та активна пропаганда в засобах масової інформації й інших сферах соціального життя суспільства, впровадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, створення спеціальної нормативної бази та створення позитивного іміджу жінки-спортсменки;

- дістали подальшого розвитку наявні розробки, на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в досліджуваному регіоні; провідними критеріями є наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, належне нормативно-правове забезпечення жіночого спорту, представництво жінок в органах управління фізичною культурою і спортом, кількість жінок, які займаються спортом, кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах, кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змаганнях тощо;

- доповнено відомості про фактори, які вплинули на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, до яких належать: особливості культурного середовища, національного менталітету, родинні цінності, рівень освіти в країні, кліматичні умови, соціальний устрій життя, соціально-економічна ситуація в країнах досліджуваного регіону, розвиток матеріально-технічного, нормативно-правового та програмно-методичного забезпечення;

- доповнено відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві та міжнародному спортивному русі, про доцільність і актуальність розробки цільових заходів, спрямованих на подолання гендерної нерівності, наслідків дискримінації у спортивній практиці.

Практична значущість одержаних результатів. В роботі різнобічно представлені проблеми становлення жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу та розроблена Стратегія його розвитку. Розроблено рекомендації щодо впровадження основних положень стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Основні положення та результати дослідження було впроваджено в навчальний процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України при вивченні дисциплін «Історія фізичної культури та спорту», «Історія олімпійського руху», «Історичні аспекти, проблеми та протиріччя сучасного олімпійського спорту» (вересень, 2017), Львівського державного університету фізичної культури при вивченні дисципліни «Історія олімпійського руху» (вересень, 2017), Київського університету імені Бориса Грінченка при вивченні

дисциплін «Історія фізичної культури» та «Теорія олімпійського та професійного спорту» (лютий, 2018).

Повнота викладання результатів роботи в опублікованих працях.

Матеріали дисертації висвітлені автором у 7 наукових працях, з них 6 наукових праць опубліковані у спеціалізованих виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України (2 з яких в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus) та 1 – апробаційного характеру в інших наукових збірниках.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Робота написана державною мовою, загальний текст якої викладено на 204 сторінках комп'ютерного набору, з них 174 сторінки основного тексту, що містить 7 таблиць, 29 рисунків. У роботі використано 171 джерело спеціальної наукової літератури з них 115 іноземних авторів (з яких 14 Інтернет-ресурсів).

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації.

Вступ дисертаційної роботи відображає актуальність обраного наукового дослідження щодо сучасного стану жіночого спорту, історичних аспектів та основних чинників, що впливають на його розвиток у регіонах Близького Сходу та Північної Африки. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами та темами, а також мета, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна, практична значущість, апробація результатів дисертаційної роботи, публікації, структура та обсяг роботи.

У першому розділі «Основні проблеми жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького сходу» розкрито основні проблеми жіночого спорту не тільки в країнах Північної Африки і Близького Сходу, але й участі жінок у міжнародному спортивному русі. Надано аналіз науково-методичної літератури та документальних джерел щодо фемінізму та феміністичного руху в спорті, ретроспективного аналізу участі жінок у міжнародному спортивному русі, історії становлення, сучасний стан та проблеми жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького сходу.

Автором встановлено, що існує гендерна нерівність та дискримінація участі жінок у спорті країн Північної Африки і Близького сходу, які пов'язані з історичними традиціями, культурним і родинними цінностями, релігійними особливостями, соціальним устроєм життя, навколишнім середовищем. Також дисертантка визначає основні фактори, що стимулюють розвиток фізичного виховання і спорту в вищезазначених країнах.

Наприкінці I розділів представлені висновки, які розкривають проблему та зміст кожного підрозділу.

Обсяг I розділу 35 сторінок, а результати досліджень представлені у 2 працях автора.

Треба зауважити, що автору необхідно було звернути увагу на наукові праці В. Платонова, М. Булатової, О. Космініної «Медико-биологические основания для ограничения в развитии женской части программы Олимпийских

игр» (Спортивной медицины. 2012. № 1. С. 3-9) та «Феминизм и программа Олимпийских игр» (Наука в олимпийском спорте. 2013. № 1. С. 92-97).

В другому розділі «**Методи та організація дослідження**» розкрито зміст і доцільність використаних методів дослідження, що відповідають об'єкту, предмету дослідження, вирішенню мети та завданням дисертаційної роботи, наведено відомості про контингент учасників в дослідженні, а також надано інформацію щодо організації та етапів дослідження.

Для вирішення завдань науково-дослідної роботи були використані наступні методи дослідження: аналіз й узагальнення спеціальної літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет, історико-логічний, компаративний аналіз, анкетування, експертних оцінок, системний аналіз, методи математичної статистики.

Дослідження (анкетування) проводилось серед різних груп респондентів країн Північної Африки й Близького Сходу, які проживають у сільській та міській місцевості.

Вирішення завдань поставлених у роботі, здійснювалося у три послідовних етапи впродовж 2012–2017 рр.

У третьому розділі «**Сучасний стан і перспективи розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу**» за допомогою історично-логічного та компаративного аналізу автору вдається розкрити місце та значення релігії в формуванні соціокультурних умов виникнення жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького сходу.

Отримані данні соціологічного дослідження щодо визначення факторів, що впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького сходу, свідчать про їх наявність. Так, на думку респондентів та експертів до них відносяться – політична ситуація, економічні і соціально-культурні умови, громадська думка, кліматичні умови, пропаганда здорового способу життя, рівень освіти в країні, доступність спортивної інфраструктури, наявність спеціалізованих тренувальних програм для жінок.

Результати соціологічного дослідження дають підставу констатувати про вирішення завдання дисертаційного дослідження стосовно виявлення та систематизації факторів, що впливають на розвиток жіночого спорту в досліджуваних регіонах.

Наприкінці 3 розділу представлені висновки, які наведені загальному вигляді без акценту на результати дослідження.

Розділ 3 викладено на 62 сторінках дисертації. Результати власних досліджень представлені у 4 наукових працях.

У четвертому розділі «**Стратегія розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу**» дисертанткою теоретично обґрунтовано Стратегію розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, яка передбачає реалізацію поставлених завдань шляхом об'єднання зусиль різних організацій, таких, як спортивні федерації, державні структури різних сфер діяльності, громадські організації, правозахисні організації, міжнародні глобальні організації (ООН, ВООЗ, ЮНЕСКО та ін.), благодійні фонди, волонтерські рухи і засоби масової інформації.

Стратегія передбачає інформаційно-пропагандистський, матеріально-технічний, нормативно-правовий, освітній та науково-практичний блоки, ефективність реалізації яких залежить від скоординованої роботи.

Інформаційно-пропагандистський блок пов'язаний з організацією і проведенням комплексу заходів, спрямованих на підвищення інтересу та іміджу жіночого спорту серед населення країн Північної Африки і Близького Сходу, до яких відноситься: *інформаційно-пропагандистська кампанія у засобах масової інформації «Здорова жінка – здорова нація» та організація і проведення спеціальних фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів для жінок «Будь активною!»*

Матеріально-технічний блок передбачає три основних напрямки, до яких відносяться *організація жіночих центрів підтримки* при спортивних клубах і стадіонах масового користування, *розвиток системи жіночих спортивних команд і клубів, створення спеціальних гігієнічних зон для жінок* на спортивних об'єктах масового користування.

В освітньому блоці Стратегії передбачено *створення та організація навчальної програми для жінок* при місцевих університетах, коледжах або школах зі здорового (раціонального) харчування, здорового способу життя, фізіології людини тощо, *підготовка жіночого тренерського складу* для роботи з жінками-спортсменками на різних рівнях. *організація конференцій, круглих столів, спеціальних секцій на форумах і конгресах*, що дозволить підвищити статус жіночого спорту та його соціальну значущість у країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Три компоненти охоплює нормативно-правовий блок Стратегії – *юридичний супровід спортсменок, формування робочих груп з питань жіночого спорту та впровадження програми «Юридичний бюлетень для жінок».*

Науково-практичний блок передбачає три компоненти: *організацію цілеспрямованої роботи медичних центрів* широкого профілю для спортсменок, які повинні здійснювати повне медичне обстеження, контроль за показниками, анонімне надання повного спектру лікування спортсменок; *створення міжнародної дослідницької робочої групи* з розробки універсальних підходів до навчально-тренувального процесу жінок із урахуванням особливостей соціально-культурного життя країн Північної Африки і Близького Сходу; *створення науково-дослідницьких центрів жіночого спорту.*

Реалізація Стратегії пов'язана з моніторингом та контролем з боку державних органів сфери фізичної культури і спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (Міністерствами, державними службами і комітетами з питань фізичної культури і спорту) за участю зацікавлених органів державної влади, фізкультурно-спортивних організацій, в тому числі й НОК, Паралімпійського комітету, федерацій з видів спорту та фізкультурно-спортивних товариств.

З метою оцінки та перспектив реалізації розробленої Стратегії було проведено соціологічне дослідження серед експертів у галузі фізичної культури та спорту даного регіону. Визначилось позитивне ставлення до даної Стратегії. При її реалізації можна досягти значної кількості жінок до занять фізичною

культурою і спортом, що в свою чергу сприятиме збільшенню кількості спортивних споруд, спортивних клубів і центрів, змагань, учасників в цих змаганнях, установ додаткової освіти для жінок тощо.

У висновках 4 розділу представлені назви блоків стратегії. Однак не представлені результати експертів відносно їх позитивної оцінки та ефективності від її впровадження.

Розділ викладено на 27 сторінках тесту і висвітлені у 3 публікаціях автора.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» згідно з логікою наукового пошуку, аналіз та узагальнення результатів поданих у дисертаційній роботі визначили ступінь вирішення завдань дослідження.

Представлено три взаємопов'язані групи даних, отриманих у ході дослідження:

- набули подальшого розвитку (D. Bedell, 1992; J. Duury, 1992; A. Mozafari, 2010) розробки, на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в досліджуваному регіоні;

- доповнено відомості (В. М. Платонов, М. М. Булатова, 2009) про фактори, які вплинули на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу,

- вперше визначено соціоісторичні передумови формування та розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, систематизовано та охарактеризовано його основні хронологічні періоди розвитку; теоретично обґрунтовано та розроблено основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу; розкрито громадську думку населення різних країн Північної Африки і Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі та визначено найважливіші засоби впливу на неї.

Загальні **висновки** дослідження розкриті у відповідності до завдань.

Дисертаційна робота є завершеною працею. Автореферат за змістом відтворює основні положенням дисертаційної роботи та є ідентичним.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, звертаємо увагу на окремі **недоліки і дискусійні питання**.

1. Дисертаційне дослідження в більшості має теоретичний характер. Однак в дисертаційній роботі та в авторефераті не зазначено теоретичну значущість наукового дослідження, а також не визначено в чому полягає особистий внесок здобувача.

2. На сторінці 83 (абзац 2) автор зазначає: «Дослідження свідчать, що глобальні світові організації такі як: ООН, ОБСЄ, Ліга Арабських Держав створює глобальне підґрунтя для вирішення проблем всередині країн. Так, існує безліч гуманітарних проектів та програм ООН щодо підтримки країн Північної Африки та Близького Сходу...», однак не надано які проекти та програми існують на сьогодні з посиланням на джерела.

3. Теоретичне обґрунтування Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу (підрозділ 4.1) представлене на одну сторінку, не розкриває в повній мірі завдання та принципи, за якими

здійснювалась розробка даної Стратегії.

4. Структура Стратегії представлена в п'яти блоках і як зазначає автор вони пов'язані між собою. Однак в дисертаційній роботі такий взаємозв'язок не представлений ні теоретично, ні графічно. Крім цього виникає питання чому нормативно-правовий блок займає лише четверту позицію, а не першу (стор. 132, рис. 4.1). А також чи має сенс у науково-практичному блоці відокремлювати науково-дослідницькі центри жіночого спорту від медичних центрів широкого профілю, оскільки вони існують на одній матеріально-технічній базі, вирішуючи одні й ті ж проблеми і маючи однакову мету (стор. 141).

5. В роботі зустрічаються технічні помилки і редакційні неточності, відносно умовних скорочень МОК, НОК, ОАЕ, ЗСЖ, ЗМІ та ін. і оформлення рисунків (рис. 3.7-3.21, 4.7).

6. У тексті дисертаційної роботи автор не здійснює посилання на окремі літературні джерела.

Надані зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості дисертаційної роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Виходячи з актуальності розкритих питань, наукової новизни, практичної значущості та обсягу матеріалу дисертаційної роботи **Дьоміної Альони Анатоліївни** за темою: «Соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» вважаю наукову працю самостійною і завершеною, яка відповідає вимогам пункту 11 «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент, декан факультету фізичної культури і спорту
Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Н.Г. Долбишева

Відпис засвідчую:

начальник відділу Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Н.І. Дем'янова

Відгук отримано 07.09.2018р. МСМ